

Bogoly József Ágoston

RADNÓTI MIKLÓS A SZEGEDI EGYETEM VONZÁSKÖRÉBEN¹**Urbs & Universitas. Hely, idő, tudáscentrum. A költő pályakezdése**

A szegedi bölcsészkar Radnóti Miklós diákéveiben című tanulmánykötet szerzőjét az életrajzi dokumentumot feltáró kontextualista történeti-filológiai, politikatörténeti és művelődéstörténeti érdeklődés jellemzi. Miklós Péter kultúratudományi attitűdökben gazdag kutatói motivációja, történeti tényfeltáró narrációja, a klasszikus irodalomtudományi iskolák miliőelemző diskurzusaival ötvöződve hozta létre a Radnóti szegedi diákéveit elemző tanulmányokat. A szerző tizenhárom tanulmányából épül föl a könyv fejezeteinek szövegstruktúrája. A fejezetek helyre, időre, személyre és értelmezői közösségre utaló irodalomtörténeti, intézménytörténeti és politikatörténeti nézőpont-kijelöléseket tartalmaznak. A könyv olvasása folyamán a szegedi bölcsész kampusz „kolozsvári” múltjára is nyílik villanásszerű rálátás, de főleg a Radnóti Miklós egyetemi éveire vonatkozó művelődéstörténeti tábló távlatai bontakoznak ki. Szeged az írók, költők és tudósok városa erősen kapcsolódik egyeteméhez.

Mi az, hogy bölcsészcampusz? Értelmezésünk szerint, kultúratudományi, hatástörténeti szempontból röviden a következő. A hely, azaz a bölcsészcampusz hatástörténeti szelleme igazából nem a dolgokban, hanem az egymással kapcsolatba lépő kreatív dinamizmusok tovább élésében, a tudóstanár nemzedékek és diákjaik újratermelődő értékláncolatában, az oktatás, a kutatás, az alkotás, a jövő perspektívájába illő szellemi teljesítmény folytonosságában található meg. A kampusz egy helyhez, városhoz, egyetemhez kötődő lokális identitást képvisel, univerzális szakmai-tudományos eszközrendszerrel és oktatási szisztémával (vö. kép: A szegedi bölcsészkar Szukováthy téri /ma Ady téri/ épülete az 1930-as években. 16. p.)

A magyar állami művelődéspolitika és felsőoktatáspolitikai magas színvonalú megalapozását az 1920-as években Klebelsberg Kuno végezte el, (vö.: T. Kiss Tamás: *Állami művelődéspolitika az 1920-as években. Gróf Klebelsberg Kuno kultúrát szervező munkássága*. Budapest, Magyar Művelődé-

si Intézet – Mikszáth Kiadó, 1998.). Kornis Gyula *Education in Hungary* (New York, Columbia University, 1932.) című könyve az 1930-as évek horizontján nemzetközi szintre vitte, és kvalitatív és kvantitatív oldaláról mutatta be a magyar oktatás eredményeit. A kampusz dinamikus koncepcióját dolgozták ki és alkalmazták Európában az angolok, a németek és a franciák. Hatékony, nagy egyetemi tudáscentrumokat hoztak létre.

A húszas-harmincas években emlegették a szegedi egyetemmel kapcsolatban az angol és francia egyetemi minta mellett a német egyetemi elképzelésre és megvalósulásra utaló, a magyar viszonyokra alkalmazható kritériumot figyelembe vevő „magyar Dahlem” megnevezést. A szegedi bölcsészcampusz tudománypolitika által támogatott tudásszerkezete a pozitívizmus tudományos eredményének közép-európai örökségére és a nyugat-európai szellemi-történeti iskolák humán tudományokat megújító törekvéseire épült és folyamatosan korszerűsödött (vö.: *A magyar tudománypolitika alapvetése*. Szerk.: Magyar Zoltán, Budapest, 1927.). Előzményeiben és további fejlődésében pedig a német és a francia tudományos és egyetemi modell reformelképzeléseiből is mindig hasznosított valamennyit (vö. Spranger, Eduard: *Wilhelm Humboldt und die Reform des Bildungswesens*. Tübingen, 1960.; Liard, Louis: *L'Université de Paris*. Vol. I-II., H. Laurens Editeur, Paris, 1909.; Palló, Gábor: *Wissenschaftspolitik zwischen den beiden Weltkriegen: Deutsche Einflüsse auf das ungarische Stipendensystem*. In: *Wissenschafts Beziehungen und ihr Beitrag zur Modernisierung: Das deutsch-ungarische Beispiel*. München, 2005: 335-360.).

„Mert annyit érek én, amennyit ér a szó” – Radnóti Miklós az irodalomtudomány belső szempontjai szerinti esztétikai költészetértelmezési reprezentációt hangsúlyozta. A szegedi bölcsészcampusz az 1920-as, 1930-as években egy rendkívül összetett szellemi térként értelmezhető. Radnóti Miklós költői pályakezdését és szegedi egyetemi időszakát foglalják időkeretbe ezek az évek. A szegedi kampuszhoz kötődő irodalmi-művelődési hatásbefogadások szervesen beépültek a város irodalomtörténeti tradíciójába. József Attila, Radnóti Miklós és többek között Berczeli Anzelm Károly és Perkáti László költői pályájának a szegedi böl-

¹ Miklós Péter: *A szegedi bölcsészkar Radnóti Miklós diákéveiben*. Radnóti Szegedi Öröksége Alapítvány, Szeged–Szabadka, 2011. 159 p.

csészakampuszal érintkező pályakezdő szegemensei különösen érdekesekek ebből a szempontból.

A szegedi kulturális jelenségek egymást kiegészítő kapcsolathálózatában, sok változót tartalmazó és komplexitást hordozó nyitott szerkezetű kulturális tudatvilágában Radnóti műve és emléke ma is él. Miklós Péter könyve mellett bizonyítja ezt a „Mert annyit érek én, amennyit ér a szó” *Szegedi Radnóti-konferenciák* című, Olasz Sándor és Zelena András szerkesztésében, a szegedi bölcsészkar dékánja, Csernus Sándor kiadásában 2009-ben megjelent kötet.

Miklós Péter: *A szegedi bölcsészkar Radnóti Miklós diákéveiben* című könyvét némely ponton az irodalom- és kultúratudomány térfogalmaival egészítjük ki, majd a fejezeteket áttekintő módon szemléljük, ismertetjük és értékeljük.

A szegedi bölcsészkar értéktérképe. Recepciótörténeti részletek. Topoanalízis

Kolozsvári múlt, szegedi jövő. A szegedi egyetem első évtizede című fejezet a tudásalapú egyetemi mikrotársadalom Trianon utáni problémavilágába nyújt bepillantást. A művelődési téralkotó tudáshálózat centrumaként értelmezett egyetem világát Miklós Péter írása a Kolozsvárról Szegedre költözés állapotában exponálja, az első évtized fejlődéstörténetét érzékelteti. A szegedi egyetem értéktérképén a kolozsvári egyetem kitüntetett szerepű előzményként van jelen. A közelmúlt sajtótörténeti anyagából a fejezet kérdésköréhez tartozó kiegészítést fűzünk. Az erdélyiből alföldre váltó identitásra, a szellemi térélmény művelődéstörténetére és a szegedi egyetem hivatására Péter László: *Szeged és egyeteme*. (Délvilág & Temesvári Új Szó, 1991. júl. 13. 2.) című cikke is felhívta a figyelmet. Az egyetemtörténész szakkutató, Szögi László az egyetemi olvasóközönség szélesebb recepció rétegei számára *Közös múlt – Közös örökség* című cikkében (Szegedi Egyetem, LV. évf., 11. sz. 2007. szept. 3.) világítja meg a kérdéskört. A szegedi egyetemet kvalitatív értékeléssel bemutató tanulmány és a társadalomstatisztika kvantitatív szemléletét alkalmazó szakközlemény egyaránt jól tükrözi a magyar oktatási struktúra húszas-harmincas évekbeli fejlettségi állapotát és problémáit (vö. Péter László: *A magyar Göttinga. Klebelsberg és a szegedi egyetem*. In: *Gróf Klebelsberg Kuno emlékezete*. Szerk. Zombori István. Szeged, 1995:124-12.; *A főiskolai hallgatók száma és megszólása az 1925/26 – 1930/31.*

tanévekben. Magyar Statisztikai Közlemények, 88. köt., 1930/31.).

Radnóti Miklós szegedi éveiről című fejezetében Miklós Péter a költő Szeged-befogadását és Szeged városa Radnóti-recepcióját vizsgálja. Radnóti 1930 augusztusának végén utazott Budapestről Szegedre. Ősszel az egyetem magyar-francia szakán kezdte meg tanulmányait. *Pogány köszöntő* című verseskötete ebben az évben jelent meg. Irodalomtörténeti szempontból nagyon is használható az, ami Baróti Dezső megközelítésében, visszaemlékezésében Radnóti szegedi éveire vonatkozik. Érdekes feladat lenne az ide tartozó dokumentumok alapján egy részletes digitális „Mind Map” összeállítása Radnóti Szegedéről. Az egyetem az alkotóképes szegedi elit reprezentációs színtere volt. Megemlítjük, hogy a „Szegedi Fiatalok Művészeti Kollégiuma kutatási téma” magában hordozza az egyetemközi értelmezés, a más egyetemi értelmezői közösségekkel való összehasonlítás lehetőségét (vö. kép, 41. p.). Radnóti Miklós Szegeden 1934 elejétől Wolf főorvos házában, a Bokor utcában lakott albérletben (vö. kép, 45. p., 59. p.). Ugyanitt ugyanekkor külön szobában lakott Tolnai Gábor és Müller Miklós is. A kampusz történeti-filológiai megközelítése során sok adalékot tárhatunk fel a bölcsészéletmódra vonatkozóan. A kampusz tárgyi szemiotikájának feltárása, a szellemi tér kulturális antropológiai tekintéssel történő elemzése, a megélt és a belakott tér identitásalkotó funkciójának vagy elidegenítő hatásának feltárása további kutatást igényel. Az önkonzentráció, az otthoni tanulás, az önépítés, a költői ihlet és a párkapcsolati intimitás kulturális antropológiai színtere a lakás, ahol a költő él, alszik, eszik, pihen és ír. Ezért Radnóti Miklós szegedi albérleteinek topoanalízise még folytatható és elmélyíthető. Nézzük csak, vegyük sorra Radnóti szegedi albérleteit! Jerney-ház, Széchenyi tér 8. I. em. 15. (1930. ősz – 1932. febr.); Valéria utca (Bartók tér) 11. I. em. 3. (1932. febr. – febr. vége); Zrínyi u. 8. (1932. márc. 1.- 1933. Karácsony); Bokor utca 2. (1934. febr. 1.-1934. nyaráig); Bánom kertsor 7. (1934. aug.); Horthy Miklós u. 22. (Dózsa György u. 8.) II. em. (1934. szept. 1. – dec.); Kölcsey u. 5. (1935. május); Kölcsey u. 10. I. em. 8. (1936. szept.). (Vö.: „...az égre írj, ha minden összetört!” *Radnóti Miklós és kortársai. Emlékiállítás a költő születésének századik évfordulója alkalmából*. 2009. április 22. – 2010. január 31. A forgatókönyvet írta, a kiállítást rendezte, a katalógust összeállította, a jegyzeteket írta: Varga Katalin. Petőfi Irodalmi Múzeum, Budapest, 2009.)

A kultúratudomány térfogalmaival együtt a szövegszervező térkonstrukciók heterotópia-jelenségei, a referencialitáson túli metaforikus szerkezetekben vizsgálhatók. Így a ház, a kert, a táj, a lakozás jelentésadó gesztusa, a regionális identitás, a Tisza-tájat érzékelő képzetalkotó innováció és a metaforikus szövegvilágok költői megalkotásában vesz részt. A szegedi városi tér és a dél-alföldi táj befogadása hogyan jelent meg Radnóti Miklós költészetében? Radnóti Miklós: *Télre leső táj* című 1930. november 14.-én írt verse és *Táj* című 1932-ben írt költeménye, valamint *Tápé, öreg este* című, 1930. december 6.-án írt verse a felsorolt nézőpontok alapján még eddig kiaknázatlan elemzési lehetőségeket rejt és további hermeneutikai fölismeréseket implikál. Radnóti a feltételezett mitikus ősidők abszolút múltjáig hatoló költői képzetet működteti, amikor a hegyi pásztorok világát idézi és az ősi ökológiai antropológiai szemléletet közvetíti a *Beteg a kedves* című, 1930. szept. 7.-én írt versében: „Pásztorok, jöjjetek le mind a hegyekből és / párnának kifésült gyöngye gyapjakat / hozzatok néki a feje alá. És mert / szereti, kövirózsát! Halovány szegény / most, mint ahogy halovány hajnal felé a / vacsoracsillag!”.

A Radnóti baráti köréhez tartozó művészyegyniségek közül Buday György: *A szegedi tanya problémái* című munkájában (A M. Kir. Ferenc József Tudományegyetem Sajtótudományi Tanfolyamából. Szeged, 1930.) nagy érzékenységgel reagált az őt körülvevő táj és népe gondjaira. *Az agrársettlement mozgalom útjai* című írásában (Nyugat, 26. évf. 1. 32-36.) főleleveníti, vidéki „kiszállásaik” alkalmával versmondóik bemutatták a magyar költészet fejlődését Balassitól Áprily, Bartalis és Szentimrei, Berczeli, Radnóti költészetéig. Közben Ady, Juhász Gyula, Illyés és Erdélyi versei is elhangzottak.

A filológiai módszerrel kutató helytörténetből a kulturális térantropológia felé kibontakozó városkutatás számára az épületek emlékképeit dekodoló művelődéstörténeti „olvasás” és a dokumentumfilmhez hasonló realiztikus meglevenítés elérendő célt jelenthet. A Radnótira vonatkozó szegedi kulturális tértapasztalatról Baróti Dezső: *„Az egyetemen izgalmas viták...”, „Hát mit csináljak én Szegeden”* című visszaemlékező esszéiben, Ferencz Győző Radnóti-monográfiájában és Zsuzsanna Ozsváth Radnótiról szóló, magyarra fordított könyvében találhatunk érdekes részleteket. A szükséges tudás elsajátításának nehézségei Radnóti esetében a francia szakon mutatkoztak meg, Zolnai

Béla professzornál (vö.: kép, 30. p.) az egyik vizsgán elégtelenre felelt. Akkor, amikor magyar szakon a szellemtörténet Sík Sándor-féle zászlaja alatt elemezték az irodalmi műveket Radnóti elemében volt, számára ez volt a leginkább érdekes szemináriumi feladat.

Identitásképződés. Olvasói-történetbefogadói elvárások a Radnóti-kutatásban

Glatter, Radnói, Radnóci. Radnóti Miklós nevééről című fejezetében írja a szerző: „Miközben kötetek és a középiskolai tankönyvekben a Radnóti Miklós név szerepel, ő maga életében soha nem viselte ezt a nevet”. Hivatalos névváltoztatási kérelmében a Radnóti nevet kérte, de nem kapta meg. Radnóczira változtatta nevét a 42.986/1933. számú belügyminiszteri rendelet. A névváltoztatás, a névmagyarosítás és a katolikus vallásra való áttérés, a keresztelkedés a költő részéről a magyar identitás választását és művével együtt a magyar költészet tradíciójába való tudatos beilleszkedést jelentette. Az olvasói elvárásokat, az ideológiamentes tényfeltárás igényét jól érzékeli Miklós Péter, amikor ezekre a kérdésekre keresi a választ.

A könyv *Radnóti Miklós és Sík Sándor kapcsolatáról* című szövegrészében a kultúrákövetítő interperszonalitás és a professzor és tanítványa között kialakuló barátság kerül közelképbe. Sík Sándor 1929 decemberétől volt a szegedi egyetemen a 2. sz. magyar irodalomtörténeti tanszék professzora. Radnóti folyamatosan látogatta Sík Sándor előadásait és szemináriumait. Radnóti: *Újmodi pásztorok éneke* című verseskötetével kapcsolatban bírósági eljárás indult, felmerült Radnóti szegedi egyetemről történő kizárása is. Ezt főleg Sík Sándor (vö.: kép, 51. p.) szakértői véleménye és a fiatal költőt támogató tanári tekintélye akadályozta meg. Sík Sándor Arany János *Koszorú* című folyóiratának irodalomtörténeti feldolgozását szakdolgozati témaként javasolta Radnótinak, de ő nem ezt választotta, hanem Kaffka Margit művészi fejlődéséről ír dolgozatot, majd doktori disszertációt. A személyköziség fontos szerepet játszott Radnóti mentalitásában. A Sík Sándorral töltött idő, a baráti beszélgetés, a közös kirándulás emlékét Radnóti megőrizte.

Radnóti Miklós és a Dugonics Társaság című fejezetében Miklós Péter a Sík Sándor körül kialakult értelmezői közösség felolvasó tevékenységéről ír. Sík Sándor javaslatára 1933. december 17-én

a Dugonics Társaság vasárnap délutáni ülésén, a szegedi városháza közgyűlési termében a Szegedi Fiatalok Művészeti Kollégiumának néhány tagja, Radnóti Miklós, Baróti Dezső, Tolnai Gábor és Ortutay Gyula vendégként olvasta fel művét. Radnóti verssel mutatkozott be. Ugyanitt 1939. február 5-én, vasárnap délutáni időpontban, Sík Sándor ötvenedik születésnapját ünnepelte a Dugonics Társaság. Radnóti Miklós alkalomhoz illő *Köszöntő* című verse az *Egy Sík Sándor-ünnepély prologusa* alcímet kapta. Mivel ekkor már antiszemita reagálásokkal is számoltak, a jelenlévő költő helyett Ortutay Gyula olvasta fel a Radnóti-verset. Baróti Dezső, Ortutay Gyula, Tolnai Gábor tartott előadást, Sík Sándor pedig néhány költeményét mondta el. A Dugonics Társaság ülésének kommunikációs modelljében a tudományos felolvasó ülések konvenciója és kulturális ceremonialitása érvényesült.

A könyv *József Attila, Perkátai László és Radnóti Miklós* című fejezete Radnóti Miklós: *Jegyzet József Attila hátrahagyott verseihez* című, 1941-ben Mindenszentek napján keletkezett írásával és Perkátai László munkásságával foglalkozik. Radnóti Miklós fölismerte József Attila költészeti örökségének időszerűségét és a Makón hátrahagyott, kallódó versek leletmentésének szükségességét. Az 1940-es évek elején Sík Sándor, Galamb Ödön (vö.: kép, 73. p.), Cserépfalvi Imre könyvkiadó és mások által is megfogalmazódott az igény a József Attila-hagyaték feltérképezésére. A makói diákevek (vö.: kép, 67. p.) idején keletkezett kiadatlan versek összegyűjtésére Szabolcsi Gábor egyetemi hallgató vállalkozott. Galamb Ödön: *Makói évek* című, 1941-ben megjelent, József Attiláról szóló könyvének függelékében jelentették meg először a Makón összegyűjtött verseket. Sík Sándor és Cserépfalvi Imre felkérésére József Attila Makón hátrahagyott verseihez Radnóti Miklós (vö.: kép, 68. p.) az értékörzés szempontjait érvényesítő előszót írt.

Perkátai László költő, irodalomtörténész, eredeti neve Kohn, 1936-tól Kelemen. Nagyperkátán született 1914. április 2-án és 1943. február 15-én halt meg munkaszolgálatosként. 1932–1936-ban a szegedi egyetemen volt bölcsészhallgató és 1938-ban Krúdy Gyuláról elsőként írt kismonográfiát. Radnóti Miklós figyelemmel kísérte Perkátai László költői fejlődését, *Tékozló fiú. Perkátai László versei* című ismertetése a Nyugat, 1938. márciusi számában, *Életen túl, halálon innen. Perkátai László újversei* című írása pedig a Magyar Csillag, 1942. február 1-én megjelent füzetében olvasható. József

Attila még közvetlenül a halála előtti időszakban érdeklődéssel olvasta Perkátai László verseit, (vö. Lengyel András: *„Életen túl, halálon innen” Perkátai László emlékezete*. Csongrád Megyei Hírlap, 1986. ápr. 19., 7. p.).

Vonatkoztatási csoportok és konfliktusáramlások

Koncepció az egyetem „katolikus jellegének” biztosítására című szövegrészében írja Miklós Péter: „Protestáns volt Dézsi Lajos (magyar irodalomtörténet), Bartók György (filozófia), Imre Sándor (pedagógia). Hogy a nagy tudású, munkájukat jól végző professzorokat sérelem ne érje, a miniszter a tanszékek párhuzamosításával oldotta meg az ügyet. Az újonnan szervezettek „világnézeti tanszékeknek” nevezi a történeti irodalom. A 2. sz. magyar irodalomtörténeti tanszék a piarista Sík Sándorra, a 2. sz. pedagógiai tanszék a bencés Várkonyi Hildebrand Dezsőre, a 2. sz. filozófiai tanszék pedig a világi pap Mester Jánosra bízta.” A katolikus kulturális értékközvetítés megerősítése céljából Glattfelder Gyula, Klebelsberg Kuno (vö.: kép, 77. p.) és Serédi Jusztinián (vö.: kép, 84. p.) is csökkenteni szerette volna a protestánsok túlsúlyát a szegedi egyetemen.

Antiszemita megmozdulások a szegedi egyetemen az 1930-as években címmel szereplő fejezetében a szerző a jelenség időbeli lefolyását sajtótörténeti és levéltári forrásokat idézve követi. Radnóti már 1930. november 14-én arról értesíti Szegedről írt levelében Gyarmati Fannit, későbbi feleségét, hogy a szegedi egyetemen a hallgatók körében napok óta zsidóellenes megmozdulások történtek és ezért egy héten át nem látogatta az órákat (vö.: Ferenczi Győző: *Radnóti Miklós élete és költészete. Kritikai életrajz*. Budapest, 2005:200.). Egykorú sajtótörténeti forrásokból napról-napra rekonstruálható az akkori tömegpszichózis. Az egyetemi polgárok egyenlőségének elvét érvényesítő polgármesteri, rektori és dékáni intézkedések hatására az antiszemita megmozdulások átmenetileg lecsendesedtek, azonban meg nem szűntek teljesen, hiszen Radnóti szegedi diákkorának időszakában 1933-ból és 1934-ből további levéltári anyagot találunk erre vonatkozóan.

Kecskeméti Ármin magántanári habilitációjáról szóló tanulmányában Miklós Péter egy 1931-ben történt tudomány- és egyetemtörténeti eseményt dolgoz fel. Kecskeméti Ármin (vö.: kép, 98. p.,

105. p.) történetíró, irodalomtörténész, makói főrabbi 1874. április 21-én született Kecskeméten és 1944-ben Strasshofban, deportálás közben halt meg. 1896-ban bölcsészettől doktorált és 1898-ban avatták rabbivá. Kecskeméti Ármin ikerfiaival, Kecskeméti Györggyel és Kecskeméti Pállal még Makói éve idején József Attila is megismerkedett. Kecskeméti Ármin irodalomtörténeti művei: *A „zsidó” a magyar népköltészetben és színműirodalomban* (1896), *A „zsidó” a magyar regényirodalomban* (1897). Történetírói munkái: *A zsidók egyetemes története a babyloniai fogságból való visszatérés től napjainkig, 1-2. köt.* (1927), *A csanádmegyei zsidók története*. Makó, 1929., *Izrael története a bibliai korban* (1942). Kecskeméti Ármin 1931-ben nyerte el az egyetemi magántanári fokozatot és ezután tizenkilenc féléven keresztül hirdette meg az előadásait a szegedi egyetemen. Kecskeméti Ármin zsidó történeti munkáiról Scheiber Sándor írt összefoglaló tanulmányt (1969).

Szent-Györgyi Albert politikai szerepvállalása című tanulmányában Miklós Péter Szent-Györgyi Albert (kép, 113. p.) tudósi habitusát, közéleti pályáiván, politikatörténeti metszetben tárja elének. A fejezet elején egy Radnóti-dedikáció ürügyén a költő lehetséges kapcsolódási pontjait keresi Szent-Györgyi Albert első felesége és a családjukban és baráti körükben „Kiss Nelli”-nek nevezett Szent-Györgyi-lány felé. A „Radnóti diákéveiben” kifejezéssel a szerző már a könyv címében megszorító időhatárt szabott. Szent-Györgyivel foglalkozó írásának tematikája és időrendje ezt az időszakot jóval túllépi. Szent-Györgyi Albert 1917-ben szerzett orvosi diplomát. A biokémia lett a fő kutatási területe, de külön gyógyszer-tani, élettani, bakteriológiai és fizikai-kémiai tanulmányokat is folytatott külföldön, 1927-ben és 1929-ben a Cambridge-i Egyetemen dolgozik, F.G. Hopkins biokémiai tanszékén második doktorátusát is megszerzi, majd E. C. Kendall ösztönző szakmai támogatása alapján 1928-ban a rochesteri Mayo Alapítvány alkalmazza. Klebelsberg Kuno kultuszminiszter hívására visszajött Magyarországra és 1931-től 1945-ig a Szegedi Tudományegyetem orvosi vegyészeti intézetének volt professzora (1935-től az MTA levelező tagja, 1938-tól az MTA rendes tagja).

Az élettani-orvosi Nobel-díjat 1937-ben kapta meg a C-vitaminnal összefüggő kutatási eredményeiért, az értékelő bizottság indoklása szerint „a biológiai égésfolyamatok, különösképpen a C-vitamin és a fumársavkatalízis szerepének terén tett felfedezéseiért”. Szent-Györgyi Albert az 1941-es

tanévben lett a Szegedi Tudományegyetem rektora, ekkor már az izommozgás biokémiájával foglalkozott. Szegeden, 1941. november 11-én tartott rektori székfoglaló előadásában kifejtette: „Az egyetem egyik legfőbb feladata és kötelessége a kutatás, új igazságok keresése. Ezért az egyetemnek át kell hatva lennie az igazságok szeretetétől, s falai között meg kell őriznie a teljes szellemi szabadság levegőjét, mely nélkül minden kultúra elsorvad”. Az egyetem hivatásának említésekor kiemeli: az egyetem „a nagy magyar Alföldnek szellemi központja legyen”.

A német megszállás idején Szent-Györgyi illegitimitásba vonult, a németek üldözték, mert részt vett Magyarország meghíúsult háborúból való kilépési kísérletének nemzetközi diplomáciai előkészítésében.

A kortársi emlékezetközösség reprezentatív epizódjai. Részletek új megvilágításban

Berczeli A. Károly útkeresése című írásában a szerző Berczeli Anzelm Károly szegedi írói, költői működését foglalja össze. Berczeli Anzelm Károly (vö.: kép, 124. p.) eredeti nevén Vyhnaelek Károly Szegeden született 1904-ben és Budapesten halt meg 1982-ben. Egyetemi tanulmányait Nápolyban kezdte, majd Szegeden 1929-ben fejezte be. Egyik alapítója a Szegedi Fialatok Művészeti Kollégiumának. Különböző lapok munkatársa, 1934-ben az Izenet című folyóiratot szerkesztette. Kultuszminisztériumi tudományos referens 1942-től, 1945-től minisztériumi titkár, 1950-től szó-társzerkesztő. Latin, olasz, spanyol, német és angol nyelvből műfordítói tevékenységet folytat. Miklós Péter írása megerősíti korábbi elképzelésünket, javaslatot teszünk: Berczeli válogatott műfordításait, saját verseit, drámáit, elbeszéléseit, Vico történetfilozófiájáról szóló értekezését és *Emlékeim Radnóti Miklósról* című írását érdemes lenne egy kötetben újra kiadni.

Kísérlet a parasztság lélektani értelmezésére. Tomori Viola doktorálásáról című tanulmányában a szerző Tomori Viola néplelektani érdeklődését és kutatási eredményeit mutatja be (vö.: kép, 136. p.). Tomori Viola eredetileg matematika-fizika szakos volt, fő kutatási területe a néplelektan és a szociálpszichológia pszicho-etnológiai válfaja. A szegedi egyetemen Várkonyi Hildebrand Dezső pszichológia-filozófia professzor volt rá nagy hatással (vö.: kép, 23. p.). A szociográfiai érdeklődésű

kutatókkal is tartotta a szakmai kapcsolatot, (vö.: kép, 133. p.). Tomori Viola 1911-ben született, pszichológiai doktorátust 1935-ben szerzett a szegedi egyetemen. Már egyetemistaként részt vett a *Szegedi Fiatalok Művészeti Kollégiuma* falukutató munkájában. Dudar nevű faluban a londoni Le Play Haus magyarországi faluszociológiai kutatását szervezte. A szegedi egyetemen asszisztensként volt (1937–1942), Humboldt-ösztöndíjas Németországban (1936–1937), dolgozott a budapesti Szociálpolitikai Intézet munkatársaként (1937–1942), Székelyudvarhelyen tanárként tevékenykedett (1945–1952). Főműve: *A parasztság szemléletének alakulása* (Szeged, 1935). (Vö.: Dr. Viola Tomori: *Youth Works for Rural Communities in Central Europe. I.S.S. Bulletin.* Geneva: May 1938).

Kötetének *Radnóti barátja, Rákosi szövetségese: Ortutay Gyula a nagypolitikában* című utolsó fejezetében Miklós Péter Ortutay Gyula Radnóti életében betöltött szerepét emeli ki. A kezdetben kisgazda beállítottságú politikusból baloldali művelődéspolitikussá váló Ortutay (vö.: kép, 149. p.) néprajztudósi munkásságáról, születésének századik évfordulóján a szegedi egyetemen konferenciát szerveztek, 2010-ben. Ortutay Gyula néprajztudós, irodalomtörténész és művelődéspolitikus volt. Szabadkán született 1910. március 10-én és 1978. március 22-én halt meg Budapesten. Szegeden érettségizett 1929-ben. A szegedi egyetemen végzett magyar-latin-néprajz szakon. Tagja volt a Szegedi Fiatalok Művészeti Kollégiumának. Ő volt Radnóti egyik legközelebbi szegedi barátja, 1935-től 1944-ig a Rádió munkatársaként Budapesten élt. Szerkesztette a *Magyarságtudomány* című folyóiratot (1935–1937, 1942–1943), az *Ethnographica* című folyóiratot (1950-től), az *Ethnographia* című folyóiratot (1949–1956) és a *Magyar Néprajzi Lexikont.* Kultuszminiszter (1947–1950). Ortutay Rákosi Mátyás és Kádár János politikájának is támogatója volt művelődéspolitikusként, egyetemi tanárként, rektorként az ELTE-n. Számos néprajzi műve mellett írt két irodalomtörténettel kapcsolatos könyvet, Tömörkény Istvánról, és a magyar népköltészetéről. Ortutay Gyula, az egykori szegedi barát, Radnóti Miklós emlékét odaadóan és folyamatosan ápolta (vö.: Ortutay Gyula: *Radnóti Miklós otthona* (In: *2x2 józansága. Emlékezések Radnóti Miklósról.* Budapest, Magvető, 1975:73-86), Ortutay Gyula: *Fényes, tiszta árnyak. Tanulmányok, emlékek, vázlatok.* Budapest, Szépirodalmi, 1973).

Az eredményről és a kulturális hozzájáról

A témához kapcsolódó szerzők és személyek keresését könnyíti meg a könyv névmutatója. Miklós Péter könyvéhez írt bevezetőjében Pomogáts Béla kiemelte: „A kötetben olvasható írások közül több is Radnóti szegedi éveinek és kapcsolatainak történetét idézi fel, és ebben a szerző – számos új adalék feltárásával – valóban átfogó módon mutatja be a költő és a város termékeny szellemi kapcsolatát”. Miklós Péter az *Utószóban* írja könyvéről: „Nem monográfia, csupán – mint alcíme is jelzi – Radnótihoz és Szegedhez kötődő egyetem- és művelődéstörténeti dolgozatok gyűjteménye”. A történeti-filológiai, az életrajzi és a művelődéstörténeti diskurzust képviselő munkák sorába tartozik Ferenc Győző: *Radnóti Miklós élete és költészete. Kritikai életrajz* (2004) című, figyelemre méltóan alapos monográfiája és Miklós Péter: *A szegedi bölcsészkar Radnóti Miklós diákéveiben* című részletkutató tanulmánykötete. Az utóbbi vékony kötet a szegedi bölcsészcampusz tablószerű mikrotörténelmi bemutatásával némely ponton kiegészítheti a Radnóti-spektrumot irodalomtörténeti szempontból magába tömörítő előbbi testes könyvet.

Miklós Péter könyvében Radnóti Miklós, Sík Sándor, Berczeli A. Károly, Szent-Györgyi Albert, Kecskeméti Ármin, Tomori Viola, Ortutay Gyula, József Attila, Perkátai László és részben Zolnai Béla, Várkonyi Hildebrand Dezső Szegeddel kapcsolatos irodalomtörténettel, tudománytörténettel, művelődéstörténettel érintkező kontextusát vizsgálja történeti-filológiai és politikátörténeti módszerrel.

A tanulmánykötet kulturális hozzávéka Szeged város és egyeteme irodalom- és művelődéstörténeti reprezentációját gazdagítja, miközben a magyar irodalomtörténet és kultúratörténet horizontján részletkutatói eredményeket közvetít az érdeklődő olvasók és a szakközönség számára.